

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ: ЄС і ЄЕП

Ключові слова: Україна, інтеграція, ЄС, ЄЕП, порівняльний аналіз

Вступ. Постановка проблеми. Європейська інтеграція є ключовим пріоритетом зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах життя відповідно до норм та стандартів ЄС. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі. Основним завданням такого процесу на сьогодні є завершення переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, невід'ємною складовою якої є зона вільної торгівлі. З іншого боку, останнім часом у наукових, політичних та економічних колах все частіше точаться розмови про можливе приєднання України до Єдиного економічного простору із Росією, Білоруссю та Казахстаном. Єдиної думки щодо напрямку подальшої інтеграції України немає, саме тому доцільним є проведення порівняльного аналізу переваг і недоліків України від вступу до ЄС та ЄЕП. Актуальність дослідження полягає в тому, що проведення порівняльного аналізу переваг і недоліків України від вступу до ЄС та ЄЕП дасть можливість визначити пріоритетний напрям подальшої зовнішньої політики України, який безумовно повинен стати майбутнім курсом інтеграції держави у міжнародні організації, розвитку партнерства України з державами-членами і, звичайно, покращення соціально-економічної ситуації в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі питання інтеграційних процесів України залишаються дискусійними. Причому не лише серед українських дослідників, а й серед зарубіжних науковців. В своєму дослідженні ми спирались на праці таких вчених, як Г. Асланян, Я. Базилюк, В. Варцава, Ю. Гохберг, Н. Антонюк, Г. Теплицький, Н. Чала, Д. Горелов, Є. Ніколаєв, В. Сіденко, Б. Сценко, В. Стафійчук. Спектр невирішених проблемних питань, невизначеність позиції України у міжнародній діяльності постійно залишаються відкритими як для науковців, так і для державних діячів.

Формування цілей, постановка завдання. Мета роботи полягає у аналізі сучасного розвитку ЄС та ЄЕП та перспектив майбутньої інтеграції України у ці організації. Це зумовило необхідність вирішення певних завдань, зокрема: дослідження сучасного розвитку регіональних інтеграційних об'єднань за різними соціально-економічними показниками; порівняльний аналіз перспектив подальшої інтеграції України у ЄС та ЄЕП.

Виклад основного матеріалу. У ЄС приймають участь 27 держав-членів, а у ЄЕП лише 3 держави, провідну роль з яких відіграє Росія. Територія ЄС значно менше території, яку займають країни, що входять до ЄЕП: 4,3 млн. км² проти 20 млн. км², або 2,9% та 13,4% території суходолу відповідно. В той же час чисельність населення ЄС втричі більша ніж ЄЕП: 503,8 млн. осіб проти 165,1 млн. осіб, або 7,2% і 2,4% населення світу відповідно. Середня очікувана тривалість життя у країнах ЄС та ЄЕП суттєво відрізняється. У країнах ЄС вона одна з найвищих в світі і становить майже 80 років, а в країнах ЄЕП – вона дещо вище 67 років, тобто приблизно на тому ж рівні що і в Україні [6].

Сукупний обсяг ВВП (за паритетом купівельної спроможності) країн Євросоюзу складає \$15,4 трлн. (19,5% від світового ВВП) і більш ніж у п'ятеро переважає сукупний ВВП держав Єдиного економічного простору – \$2,7 трлн. (3,5% від світового ВВП). Проте ЄЕП має значну перевагу за виробництвом та запасами енергоносіїв, в той час як споживає їх більше об'єднана Європа. ЄС споживає 14,7% світової нафти та 16,2% природного газу, в той час як виробляє лише 2,5% та 5,7% відповідно. Таким чином країни ЄС забезпечені власною нафтою лише на 16,5%, а газом – на 35,4%, тобто вони є глибоко залежними від імпорту енергоносіїв. Натомість країни ЄЕП на чолі з Росією, навпаки, споживають лише 2,8% світової нафти та 13,9% природного газу, в той час як виробляють 13,3% та 19,2% відповідно. Таким чином країни ЄЕП забезпечені власною нафтою на 461,1%, а природним газом – на 136,8%, тобто у них є надлишок енергоносіїв, які вони експортують. У державах ЄС зосереджені лише 0,4% підтверджених світових запасів нафти. Цілком очевидно, що зацікавленість України у вступі до ЄЕП полягає у готовності Росії зробити певні поступки у зниженні ціни на нафту і наближенні її до рівня внутрішніх російських цін.

Показник ВВП на душу населення у Європі суттєво знижується із просуванням із заходу на схід. Станом на 2011 рік у країнах ЄС він в середньому складав \$34 тис. (в Люксембурзі він був найвищим і становив \$84,7), в той час як у країнах ЄЕП він удвічі менший – \$16,6 тис. Утім, слід зазначити, що в усіх державах і ЄС і ЄЕП дохід на душу населення значно вищий ніж в Україні (\$7,2 тис.). Крім того у країнах Західної та Північної Європи доходи між домогосподарствами розподіляються рівномірніше, ніж у країнах Південної та Східної Європи. В середньому показник нерівності розподілу доходів домогосподарств по Європейському Союзу складав 30,4 (найнижчий у країнах Скандинавії, Бенілюксу, Австрії, Фінляндії), а у країнах Єдиного економічного простору – 40.

Проте економіка держав ЄП значно швидше розвивається після економічної кризи. Темпи росту ВВП у 2011 році були вищими у країнах ЄП – 4,6%. А у країнах ЄС склали лише 1,6%, а деякі країни, які ще не оговталися від наслідків світової фінансової кризи, взагалі мають скорочення ВВП (Греція на 6%, Португалія на 2,2%) (рис. 1) [6].

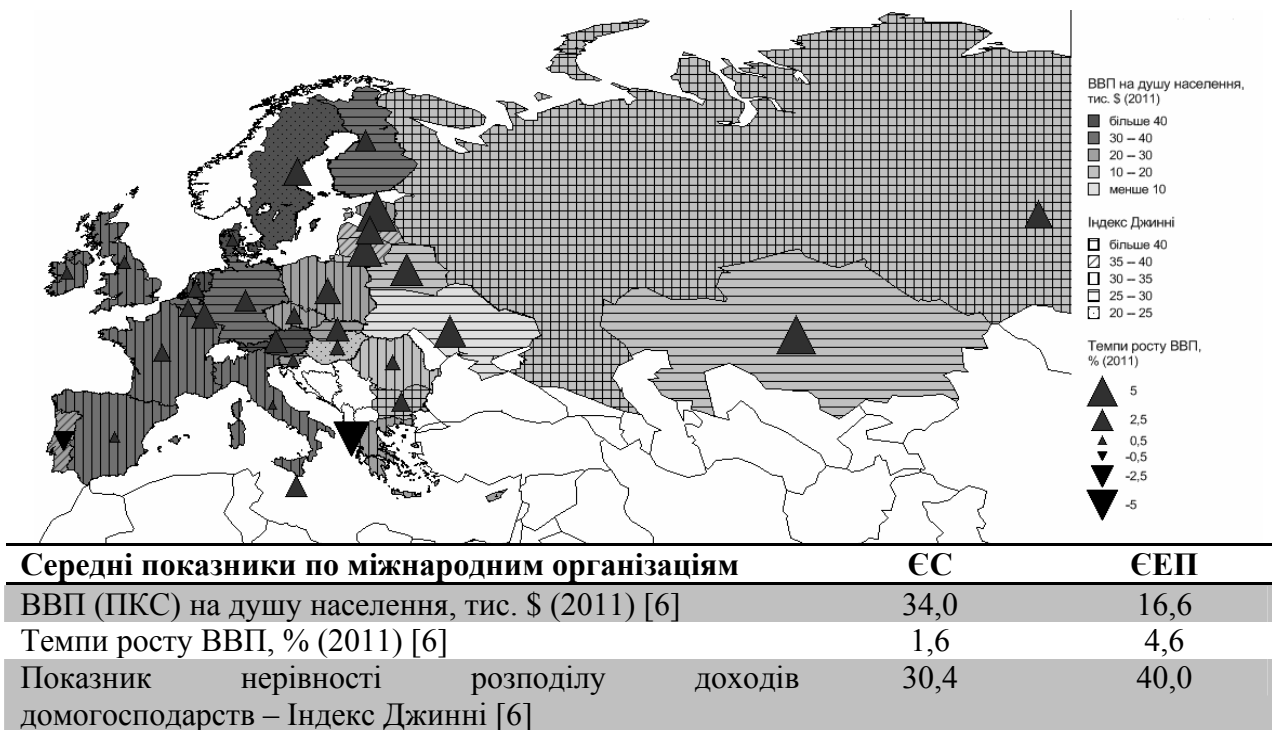

Рис. 1 – Доходи населення, темпи зростання ВВП в країнах ЄС та ЄП

Як уже було зазначено раніше, країни ЄС займають провідне місце у міжнародній торгівлі. Сукупний обсяг експорту цих держав у 2011 році становив близько \$5,75 трлн. (31,9% від світового), в тому числі \$1,8 трлн. складав експорт за межі ЄС, не рахуючи внутрішньої торгівлі. Сукупний обсяг імпорту держав ЄС складав \$5,85 трлн. (33,3% від світового), у тому числі \$2 трлн. складав експорт за межі ЄС, не рахуючи внутрішньої торгівлі. Таким чином в цілому Європейський Союз має від’ємний торговельний баланс (в основному за рахунок Великої Британії, Франції, Іспанії та Італії). Країни ЄП мають значно скромніші показники зовнішньої торгівлі у порівнянні з державами ЄС. Обсяг експорту тут становить \$627,5 млрд., а імпорту – \$394,2 млрд. Це означає, що ЄП має позитивний баланс зовнішньої торгівлі (в основному за рахунок експорту Росією та Казахстаном природних ресурсів) [6].

Країни ЄС більш залежні від зовнішньої торгівлі. Зовнішньоторговельна квота тут становить 75,4% (найвища у країнах Бенілюксу – 154,6% у Нідерландів та 161,3% у Бельгії), а в країнах ЄП вона удвічі менша 37,3% (для порівняння в Україні – 40,3%).

Значно відрізняються держави ЄС та ЄП за рівнем конкурентоспроможності. Індекс глобальної конкурентоспроможності — глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за

показником економічної конкурентоспроможності. Індекс глобальної конкурентоспроможності складений з 113 змінних, які об'єднані в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів; інфраструктура; макроекономічна стабільність; здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ефективність ринку товарів і послуг; ефективність ринку праці; розвиненість фінансового ринку; рівень технологічного розвитку; розмір внутрішнього ринку; КС компаній; інноваційний потенціал. У країнах ЄС індекс конкурентоспроможності складає в середньому 4,71 (від 5,61 у Швеції до 3,92 у Греції), а у країнах ЄЕП та Україні – 4,2 [5].

Дуже яскраво проявляються відмінності між країнами ЄС та ЄЕП за рівнем розвитку демократії. Індекс демократії складений Economist Intelligence Unit Для країн ЄС в середньому становить 7,96, тобто усі держави відносяться до повноцінних або недосконалих демократій. Для України він становить 5,94 (перехідний режим), а для країн ЄЕП – 3,44 (авторитарні режими) [2].

У сучасній соціально-економічній географії також широко застосовується індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) — індекс для порівняльної оцінки бідності, грамотності, освіти, середньої тривалості життя й інших показників країни. В середньому для країн ЄС він складає 0,855, що відповідає дуже високому рівню розвитку, а для країн ЄЕП – 0,752, що відповідає високому рівню розвитку [1].

Враховуючи зазначені особливості сучасного стану економіки ЄС, можна навести цілу низку аргументів на користь розвитку українсько-європейської співпраці :

1. ЄС являє собою значний ринок збуту товарів та джерело задоволення потреб України в найрізноманітніших споживчих та інвестиційних товарах.

2. Співробітництво України з ЄС необхідне для технологічного оновлення українського виробництва. Виробничі технології українських підприємств відстають від тих, що їх використовують передові європейські країни. Україна не має капіталу, необхідного для модернізації наявних та створення нових сучасних підприємств. Тобто йдеться про створення виробничо-технологічного укладу, порівнянного з європейським.

3. Розвиток співробітництва з ЄС сприятиме повнішому використанню потенціалу України як транзитної держави, що означає збільшення надходжень від експорту транспортних послуг та розвиток відповідних галузей промисловості.

4. ЄС – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової соціально зорієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки та реалізації антимонопольної політики та здійснення контролю за концентрацією економічної діяльності, регулюванням фондового ринку, політики в галузі зайнятості тощо.

5. Розвиток міжнародного співробітництва в цілому та економічних зв'язків з ЄС зокрема безпосередньо впливає на більш раціональний розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів, тобто має позитивні наслідки в довготерміновому плані.

Як повноправний учасник об'єднаної Європи, а в майбутньому – член ЄС, Україна зможе впливати на вироблення відповідних рішень і, таким чином, на процеси, що відбуваються в Європі. Перебуваючи осторонь, Україна не матиме економічних та політичних ресурсів для такого впливу і може перетворитися на слабкий об'єкт, а не активний суб'єкт європейської політики.

В той же час вступ до ЄС несе у собі і певні ризики. Недоліками інтеграції України до ЄС у короткотерміновій перспективі можуть бути: перехід нових держав-членів до єдиного митного тарифу ЄС та збільшення рівня тарифного захисту щодо низки товарів українського експорту; позбавлення нових держав – членів ЄС можливості самостійно регулювати свій торговельний режим щодо України; можлива втрата українськими експортерами традиційних ринків збуту в нових країнах-членах ЄС внаслідок розширення сфери застосування антидемпінгових заходів щодо України; скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС внаслідок часткової переорієнтації товаропотоків між нинішніми та новими членами ЄС [4]. Економісти відзначають особливу небезпеку для українського сільського господарства, авіабудування, оборонної промисловості. Якщо Україна вступить у зону вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом, їй доведеться скорочувати більшу частину фермерських господарств, оскільки європейський ринок сільськогосподарської продукції має надлишкову кон'юнктуру. Проте в перспективі вступ до зони вільної торгівлі позитивно вплинув би на розвиток металургійної та хімічної промисловості.

Якщо ж говорити про вступ до ЄП, то даний проект також має як позитивні, так і негативні аспекти для сторін-учасниць, в т.ч. України. Мотиви участі України в ЄП пояснюються, напевно, її прагненням поглибити співробітництво на пострадянському просторі. Ця взаємодія насамперед мала б набути форми повномасштабної зони вільної торгівлі без винятків і обмежень. ЗВТ спрямована на досягнення таких цілей України:

- скасування російського експортного мита і ПДВ на нафту й газ;
- реалізація російських енергоносіїв в Україні за внутрішньоросійськими цінами;
- створення „єдиного енергетичного простору”, що передбачає формування стратегічних енергетичних запасів країн-учасниць;
- отримання повнішого доступу на російський ринок через скасування торговельних бар'єрів;
- скасування російських антидемпінгових заходів щодо українських товарів, імпорتنих квот на металопродукцію та деякі інші товарні групи;
- зростання взаємної торгівлі країн – учасниць Угоди;

- забезпечення вільного руху робочої сили між державами, скасування процедури реєстрації тощо.

Іншими словами, дві головні теми ЗВТ – це енергетика і російські квоти на українську продукцію. Однак, зрозуміло, що Росія не допускає реалізації газу й нафти в Україні за внутрішніми цінами. А це є принциповим питанням.

Очевидно, що теоретично створений ЄЕП має бути вигідним для всіх чотирьох держав за умов паритетності їх участі в цьому формуванні. Проте практично членам ЄЕП доведеться зазнати багатьох незручностей, зокрема протистояння російському капіталу, дешевим конкурентоспроможним товарам російського виробництва, нерегульованості позицій національних природних монополій, перспективі введення російського рубля як єдиної валюти, а також необхідності внесення значних поправок до законодавства країн-учасниць ЄЕП. За таких умов особливо важливо для кожної країни зберегти національне виробництво.

Саме тому найоптимальнішим варіантом для України, ми вважаємо, є такий: зупинитися на зоні вільної торгівлі і не брати участь у митному союзі, зберегти курс на євроінтеграцію. Однак, противники вступу вважають, що подібний крок не дозволить Україні продовжити співробітництво щодо Зони вільної торгівлі з Європою і викличе труднощі в рамках СОТ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У цілому держави ЄС мають вищий рівень життя населення, соціальні стандарти, рівень розвитку демократії, економічних свобод, вони тісніше залучені до світогосподарських процесів, участі у міжнародній торгівлі та політичних процесів, мають нижчий рівень корупції та інших загроз. Тому євроінтеграція має бути пріоритетним варіантом розвитку для України, адже це шлях до модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності товарів, вихід на світові ринки та ринки ЄС. Інтеграція у ЄЕП в цьому випадку не може бути альтернативою, оскільки вона не суттєво вплине на рівень життя населення.

Список літератури

1. Human Development Index (HDI) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>
2. Democracy Index 2011 - Economist Intelligence Unit — http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2011
3. Офіційний сайт МЗС України: <http://www.mfa.gov.ua>
4. Сабан М. В. Переваги і недоліки інтеграції України до ЄС [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67697.doc.htm
5. Global Competitiveness Index 2011-12 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_CompetitivenessIndexRanking_2011-12.pdf
6. CIA World Factbook [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

Сагач О. В. Переваги та недоліки вступу України до регіональних інтеграційних утворень: ЄС і ЄЕП.

Проведений порівняльний аналіз сучасного розвитку ЄС та ЄЕП за доходами населення, рівнем конкурентоспроможності економіки, залежністю від зовнішньої торгівлі, індексом людського розвитку та рівнем розвитку демократії. Розглянуті перспективи інтеграції України до ЄС та ЄЕП. Визначені переваги та недоліки вступу України до ЄС та ЄЕП.

Ключові слова: Україна, інтеграція, ЄС, ЄЕП, порівняльний аналіз.

Sagach O. V. Преимущества и недостатки вступления Украины в ЕС и ЕЭП: сравнительный анализ.

Проведен сравнительный анализ современного развития ЕС и ЕЭП по доходам населения, уровню конкурентоспособности экономики, зависимостью от внешней торговли, индексу человеческого развития и уровнем развития демократии. Рассмотрены перспективы интеграции Украины в ЕС и ЕЭП. Определены преимущества и недостатки вступления Украины в ЕС и ЕЭП.

Ключевые слова: Украина, интеграция, ЕС, ЕЭП, сравнительный анализ.

Sagach O. V. Advantages and disadvantages of Ukraine joining EU and CES: the comparative analysis.

The comparative analysis of the current development of EU and CES by household income, the level of competitiveness of the economy, dependence on foreign trade, human development index and the level of democracy is performed. The prospects of Ukraine's integration into the EU and CES are considered. Advantages and disadvantages of Ukraine's accession to the EU and CES are defined.

Keywords: Ukraine, integration, EU, CES, comparative analysis.

Надійшла до редколегії 14.02.2013